

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРАЦІ

Сьогодні ринок праці в Україні характеризується неоднорідністю структури, що обумовлено регіональними відмінностями виробничих, демографічних, міграційних, соціальних та інших факторів. В окремих регіонах країни спостерігається суттєве погіршення ситуації на регіональних ринках праці, що проявляється у недосконалому механізмі саморегулювання, збільшенні кількості безробітних, тривалості безробіття, розбалансуванні попиту і пропозиції робочої сили, відтоці трудових ресурсів та поширенні процесів нелегального працевлаштування. Отже, питання розвитку регіональних ринків праці та їх оздоровлення залишаються актуальними та вимагають пошуку шляхів удосконалення їх функціонування в сучасних умовах розвитку регіонів та держави в цілому.

Питання функціонування ринку праці та його регіональних особливостей розглядали значною кількістю науковців, серед яких можна виділити Д.П. Богиню, В.Я. Брича, В.С. Васильченко, О.А. Грішнову, М.І. Долішнього, В.В. Дорофійенка, А.М. Колота, В.І. Куценко, Е.М. Лібанову, О.В. Чернявську. Разом з тим необхідність підвищення продуктивності регіональних ринків праці вимагає пошуку нових підходів та напрямків.

Мета статті – дослідити особливості розвитку регіональних ринків праці, їх структуру та динаміку, визначити переваги та проблеми їх функціонування і розробити шляхи їх удосконалення на регіональному та державному рівнях.

В інтегральній оцінці регіонального людського розвитку не можна недооцінювати розвиток регіональних ринків праці, бо саме від нього залежать матеріальний добробут, якість життя, комфортність соціального середовища, загалом він свідчить про соціально-економічний розвиток регіону. Оціню-

вання розвитку регіональних ринків праці здійснюється за такими показниками:

рівень економічної активності, %;
 рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці, %;
 рівень зайнятості, %;
 середня тривалість пошуку роботи, міс.;

питома вага працюючих в умовах неповного робочого дня (тижня) у загальній чисельності зайнятих, %;

питома вага працівників, які перебували в адміністративних відпустках, у загальній чисельності зайнятих, %;

частка працюючих в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, у загальній чисельності зайнятих, %;

співвідношення рівнів зареєстрованого безробіття та визначеного за методологією МОП, коефіцієнт;

плинність робочої сили, % [14].

Щодо поняття регіонального ринку праці (РРП) найпоширеніші два погляди. В основі одного з них – ототожнення РРП із процесами та механізмами працевлаштування. У цьому випадку РРП обмежується лише сферою обігу вільної робочої сили регіону, його дія закінчується моментом найму працівника. Відповідно до іншого погляду РРП – це система суспільних відносин, соціальних норм та інститутів, що забезпечують відтворення, обмін та використання робочої сили регіону. РРП розглядається не тільки як сфера обміну робочої сили, але і як сфера відтворення трудового потенціалу і сфера використання робочої сили регіону. Цей різновид процесів В. Брич розглядає як сукупний регіональний ринок праці (СРРП) [3].

Формування регіональних ринків праці в Україні відрізнялось стійким зростанням пропозиції робочої сили, значними обсягами прихованого безробіття і неформальної зайнятості, суттєвою регіональною диферен-

ціацією рівня і структури зайнятості та безробіття [2].

Набувши розвитку на початкових етапах становлення ринку праці в Україні, феномен деформалізації норм і правил, що являє собою процес безперервної трансформації інститутів, у ході якого формальні (передбачені законодавством) правила значною мірою замінюються неформальними і вбудовуються у відповідні неформальні відносини, закріпився у тому «живильному» середовищі, яке й дотепер існує на вітчизняному ринку праці [7, с. 62].

Разом із тим сьогодні основним завданням регіональних ринків праці повинно стати створення економічних умов щодо сталого і розширеного відтворення сукупної робочої сили на якісно новому рівні, що передбачає можливість задоволення потреб населення регіону в працевлаштуванні, гідному рівні матеріального забезпечення, набутті

освітньо-професійних знань, наявності системи соціального захисту у випадку вимушеної незайнятості.

Серед економічних умов ефективного функціонування регіональних ринків праці одним із найважливіших факторів є рівень заробітної плати штатних працівників.

Сьогодні в структурі доходів населення частка заробітної плати складає лише 40%, що обумовлено надзвичайно низькою часткою заробітної плати в собівартості продукції (в Україні вона дорівнює 6-12%, разом із тим у США та Європі цей показник у середньому дорівнює не менше 40%), а співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати не досягає і 40% (в 2011 р. – 36,6%, за 5 місяців 2012 р. – 37,3%). Рівень середньої заробітної плати в Україні у січні 2012 р. становив 2722 грн., що на 332 грн. менше, ніж у грудні 2011 р. (табл. 1) [5].

Таблиця 1

Заробітна плата штатних працівників у регіонах України за січень 2012 р.

1	Нараховано у середньому працівнику					Довідково: грудень 2011 р., грн
	Січень, грн	у % до				
		грудня 2011 р.	січня 2011 р.	середнього рівня по економіці	прожиткового мінімуму на 1 працездатну особу (1073 грн)	
Україна	2722	89,2	118,5	100,0	253,7	3054
АР Крим	2348	87,7	117,2	86,3	218,8	2678
Вінницька	2144	89,5	119,9	78,8	199,8	2396
Волинська	2062	90,0	119,7	75,8	192,2	2292
Дніпропетровська	2860	93,4	116,2	105,1	266,6	3064
Донецька	3151	91,6	117,2	115,7	293,6	3439
Житомирська	2096	87,4	114,8	77,0	195,3	2399
Закарпатська	2075	83,2	115,3	76,2	193,4	2494
Запорізька	2653	89,8	116,4	97,4	247,2	2954
Івано-Франківська	2288	93,0	117,5	84,0	213,2	2461
Київська	2829	87,2	121,1	103,9	263,7	3245
Кіровоградська	2155	89,3	118,9	79,2	200,8	2414
Луганська	2842	85,0	117,5	104,4	264,9	3346
Львівська	2276	89,8	116,6	83,6	212,1	2533
Миколаївська	2503	87,9	117,0	91,9	233,3	2848
Одеська	2553	90,5	118,5	93,8	237,9	2822
Полтавська	2659	91,4	119,8	97,7	247,8	2911
Рівненська	2232	82,9	118,4	82,0	208,0	2693
Сумська	2235	90,4	116,5	82,1	208,3	2474
Тернопільська	1941	91,0	120,5	71,3	180,9	2132

1	2	3	4	5	6	7
Харківська	2423	86,6	115,3	89,0	225,8	2798
Херсонська	2018	88,7	117,3	74,1	188,1	2274
Хмельницька	2122	88,8	118,8	77,9	197,7	2390
Черкаська	2228	89,9	121,4	81,8	207,6	2479
Чернівецька	2067	89,1	121,1	75,9	192,6	2320
Чернігівська	2039	92,2	119,7	74,9	190,1	2211
Київ	4148	86,1	120,1	152,4	386,6	4819
Севастополь	2587	87,0	117,4	95,1	241,1	2974

У регіональному розрізі існує помітна різниця щодо середньої зарплати. Так, в окремих регіонах вона на 30-50% нижче, ніж у столиці. У м. Києві зарплата в січні 2012 р. становила 4148 грн, у Донецькій області – 3151 грн. Найнижчий рівень заробітної плати зафіксовано в Тернопільській та Херсонській областях, де середня зарплата складає відповідно 1941 та 2018 грн на місяць. Необхідно відзначити, що в більшості регіонів середня заробітна плата нижче середнього рівня по економіці. Найвищий рівень у м. Києві – 152,4%, у Донецькій області – 115,7% та Дніпропетровській – 105,1%. Загалом лише у п'яти регіонах середня заробітна плата вище середньої заробітної плати у промисловості, в усіх інших регіонах вона є суттєво нижчою. Тернопільська та Херсонська області знаходяться на позиціях аутсайдерів, заробітна плата до середнього рівня по економіці складає 71,3 та 74,1% відповідно.

Заслуговує на увагу той факт, що з 2003 по 2006 р. динаміка реальної середньої заробітної плати в Україні була тільки позитивною. У 2009 і в 2010 рр. практично у всіх регіонах України цей показник характеризувався тенденцією до скорочення (виняток становили м. Київ і Донецька область). У 2009 р. по відношенню до 2008 р. реальна середня заробітна плата в Україні скоротилася на 13,7%. У більшості регіонів країни зафіксовано зниження темпів зростання реальної заробітної плати. При цьому найбільше скорочення мало місце в Запорізькій, Волинській, Полтавській і Дніпропетровській областях. Мінімальні темпи скорочення вдалося підтримати в Миколаївській, Одеській областях та м. Севастополі. Темп приросту показника в м. Києві склав 5,5%.

Важливою характеристикою регіону, що впливає на стан ринку праці, є його ділова активність, що характеризується співвідношенням числа зайнятих і безробітних. За цією ознакою регіони розподіляються на активні, перспективні для розвитку продуктивних сил і рівня зайнятості та депресивні, яким притаманний процес відпливу робочої сили внаслідок недостатності або відсутності працевлаштування [10].

У 2011 р. середньомісячна кількість економічно активного населення віком 15-70 років становила 22,1 млн. осіб, з яких 20,24 млн. були зайняті економічною діяльністю, а решта (1,7 млн.) – безробітні, тобто особи, які не мали роботи, але активно її шукали як самостійно, так і за допомогою державної служби зайнятості. Рівень зайнятості населення становив: у віці 15-70 років – 59,2%, а у працездатному віці – 66,5%.

Рівень економічної активності населення по регіонах у 2011 р. наведений на рис. 1. Найнижчий рівень економічної активності населення зафіксовано в Івано-Франківській області, найвищий – у м. Києві.

Рівень безробіття (за методологією МОП) серед економічно активного населення віком 15-70 років становив 7,9%, а працездатного віку – 8,6%.

Збільшення зареєстрованого безробіття було зафіксовано на території всіх регіонів, а найбільше зростання було в Одеській та Хмельницькій областях.

Середньооблікова кількість штатних працівників підприємств, установ і організацій у листопаді 2011 р. порівняно з жовтнем зменшилася на 0,4%, або на 40,4 тис. осіб, і становила 10,5 млн. осіб. Скорочення показника спостерігалось у сільському госпо-

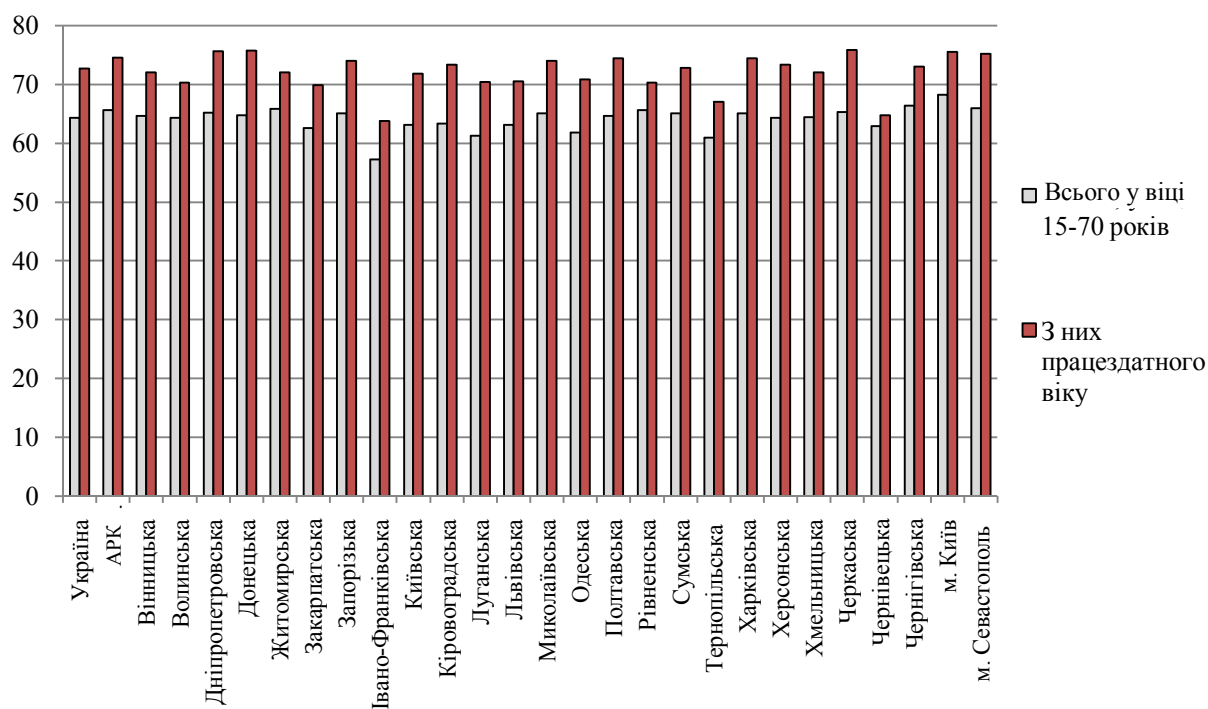

Рис. 1. Рівень економічної активності населення по регіонах у 2011 р., у % до всього населення відповідного віку

дарстві, мисливстві та пов'язаних із ними послугах (на 35,3 тис. осіб), на підприємствах промисловості (на 3,9 тис. осіб) та в будівництві (на 3,4 тис. осіб). Ця тенденція більшою мірою була зумовлена сезонним характером виробництва у зазначених видах діяльності [11].

Суттєвою проблемою зайнятості населення є приховане безробіття. Так, у листопаді 2011 р. кількість штатних працівників, що знаходилися у відпустках без збереження заробітної плати, порівняно з жовтнем зросла на 9,8% і становила 25,6 тис. осіб.

Кількість працюючих у режимі неповного робочого дня (тижня) з економічних причин також зросла (на 7,1%) і становила в листопаді 2011 р. 309,6 тис. осіб, або 2,9% кількості штатних працівників. У Полтавській області кількість таких працюючих становила 5,5% штатних працівників, у Львівській – 4,5%, Запорізькій – 4,4%, Івано-Франківській – 4,2%, Чернігівській – 4,0%.

Рівень зареєстрованого безробіття в цілому по країні за грудень 2011р. зріс на 0,3 в.п. і на 1 січня 2012 р. становив 1,8% населення працездатного віку. Зростання цього

показника в грудні, як і у попередньому місяці, зумовлене переважно сезонною зайнятістю працівників сільського господарства. Так, у сільській місцевості рівень зареєстрованого безробіття зріс на 0,6 в.п. і становив 2,6% населення працездатного віку, у міських поселеннях – на 0,1 в.п. і 1,4% відповідно [11].

Кількість зареєстрованих безробітних на 1 січня 2012 р. по регіонах (рис. 2) свідчить про їх суттєву розбіжність. Найвищий рівень зареєстрованих безробітних зафіксовано в м. Києві (68,1 тис. осіб) та м. Севастополі (67,2 тис. осіб), незважаючи на це, населення цих міст менше, ніж населення областей.

Загалом кількість незайнятих громадян, що перебували на обліку в державній службі зайнятості, на 1 січня 2012 р. становила 501,4 тис. осіб. За допомогою у працевлаштуванні до цієї установи у грудні 2011 р. звернулося 139,0 тис. незайнятих громадян проти 132,1 тис. у листопаді 2011 р. (у грудні 2010 р. – 160,4 тис.).

Кількість зареєстрованих безробітних на 1 січня 2012 р. становила 482,8 тис. осіб,

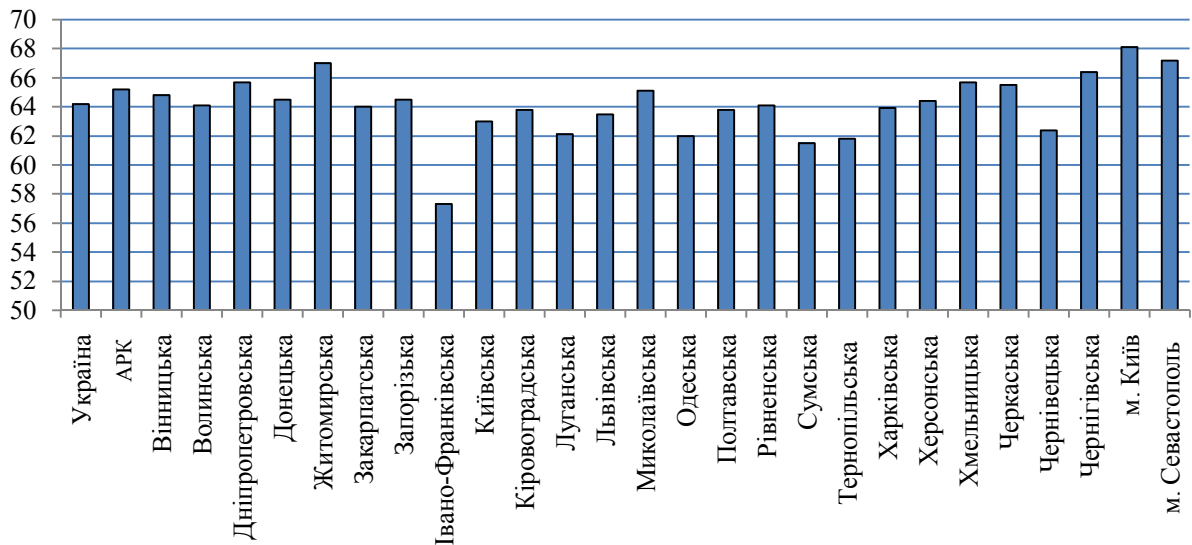

Рис. 2. Кількість зареєстрованих безробітних на 1 січня 2012 р., тис. осіб

або 28,1% усіх безробітних працездатного віку, визначених за методологією МОП. Допомогу по безробіттю отримували 75,7% осіб, які мали статус безробітного. Кожний другий безробітний раніше займав місце робітника, кожний третій – посаду службовця, а решта безробітних не мали професійної підготовки.

Збільшення кількості незайнятих громадян і скорочення вільних робочих місць, вакантних посад зумовило зростання навантаження на 10 вільних робочих місць (вакантних посад) із 60 осіб у листопаді до 84 – у грудні 2011 р. У регіональному розрізі, як і раніше, зберігається значна диференціація зазначеного показника: від 6 осіб у м. Києві до 1400 осіб у Черкаській області (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість зареєстрованих безробітних по регіонах України [12]

	Кількість громадян, не зайнятих трудовою діяльністю, які перебували на обліку в державній службі зайнятості, тис. осіб		Потреба підприємств у працівниках для заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), тис. осіб		Навантаження незайнятого населення на 10 вільних робочих місць (вакантних посад), осіб	
	2011	2010	2011	2010	2011	2010
1	2	3	4	5	6	7
Україна	501,4	564,0	59,3	63,9	84	88
Автономна Республіка Крим	21,1	20,1	3,3	2,8	64	72
Вінницька	27,1	30,2	0,6	0,6	475	494
Волинська	11,2	13,9	1,8	0,8	62	170
Дніпропетровська	31,6	34,4	8,0	7,7	39	45
Донецька	28,4	33,0	4,1	2,9	69	113
Житомирська	22,9	23,0	2,4	1,8	96	127
Закарпатська	12,1	14,2	1,2	0,9	101	153
Запорізька	23,1	25,9	0,8	1,6	280	166
Івано-Франківська	16,3	16,9	0,4	0,2	385	743

1	2	3	4	5	6	7
Київська	16,3	17,1	2,2	3,2	72	54
Кіровоградська	18,5	19,5	0,7	0,6	251	315
Луганська	18,5	20,5	2,6	2,0	72	105
Львівська	23,4	27,7	1,9	2,3	125	120
Миколаївська	18,4	20,3	1,3	1,1	137	182
Одеська	19,6	21,4	3,8	2,6	44	83
Полтавська	24,4	35,1	2,4	1,8	101	196
Рівненська	18,4	20,8	0,6	0,8	290	254
Сумська	17,7	21,5	0,7	0,7	246	311
Тернопільська	16,3	18,0	1,1	0,9	154	213
Харківська	29,8	34,0	2,8	3,3	107	102
Херсонська	11,8	11,6	1,9	1,1	63	104
Хмельницька	17,3	21,6	0,3	0,4	508	527
Черкаська	24,8	25,8	0,2	0,3	1400	894
Чернівецька	10,9	10,8	0,9	0,7	122	160
Чернігівська	15,9	19,1	1,2	0,9	132	212
м. Київ	6,9	6,2	11,4	20,9	6	3
м. Севастополь	1,4	1,4	0,7	1,0	22	14

Найвищий рівень зареєстрованого безробіття спостерігався в Черкаській області, де на 10 вакантних посад у 2010 р. претендувало 894 безробітних, а в 2011 – їх кількість збільшилась до 1400. Напружена ситуація залишається в Хмельницькій області, де на 10 вакансій претендують 527 безробітних у 2010 р. та 508 у 2011 р., у Вінницькій області – 494 та 475, у Рівненській області – 254 та 290. Навіть в економічно розвинутій Запорізькій області в 2010 р. на 10 вакантних місць претендувало 166, а вже в 2011 – 280 безробітних. Отже, в 2010 р. у 21 регіоні навантаження незайнятого населення на 1 вільне робоче місце коливалось від 10 до 90 осіб, а вже в 2011 р. таких регіонів стало 17. У цілому по Україні на 1 вакансію в 2010 р. претендувало 8,8 чол., 2011 р. – 8,4, тобто навантаження на 1 вільне робоче місце зменшується дуже повільно. При цьому потреба підприємств у працівниках для заміщення вільних робочих місць залишається вкрай низькою.

Також в Україні понад 2,3 млн. населення, що має постійне місце реєстрації та проживання у сільських населених пунктах, але працює у містах (столиці, обласних центрах, малих містах та інших регіональних центрах економічної активності, що форму-

ють «ареали розвитку»). Тенденція урбанізації та локалізації регіонального розвитку має і зворотний вплив на міграційні процеси. Так, за період 1991-2009 рр. показовим є додатний міграційний приріст сільського населення у ряді промислових регіонів, зокрема у Дніпропетровській (+34,9 тис.), Харківській (+20,2 тис.), Полтавській (+17,7 тис.), Запорізькій (+15,1 тис.) областях. Це пов'язано, поперше, із переведенням аграрного виробництва приміських територій на індустріальний тип розвитку, що викликало зростання попиту на робочу силу; по-друге – із покращенням умов проживання у селах – супутниках великих індустріальних міст (створення «зелених приміських зон»). Така тенденція є позитивною, але в Україні вона проявляється спорадично [1].

Таким чином, недостатня кількість робочих місць призводить до посилення трудових міграцій як у межах України, так і за її кордони. За офіційними даними сальдо зовнішньої трудової міграції у період 2008-2011 рр. залишається позитивним, але реальна ситуація виглядає набагато загрозливішою.

За різними оцінками за кордоном працює від 2,5 до 6,5 млн наших громадян [13]. За даними Всесвітнього Українського фору-

му дійсні масштаби зовнішньої трудової міграції досягають 7 млн.

За результатами досліджень, що проводилися в західноукраїнських регіонах, зокрема на Тернопільщині, можна дійти висновку, що нині на заробітках за кордоном перебуває не більше ніж 10-15% економічно активного населення Західного регіону (0,6-0,9 млн осіб). За приблизно такої самої чисельності населення Центральна Україна (без Києва та приміської зони) має у його структурі меншу частку трудових мігрантів (які поїхали на роботу саме до іншої країни, а не, принаймні, до столиці). Відтак, за межами держави на постійній основі працює 0,9-1,3 млн жителів Центральної та Західної України. Попри значну кількість заробітчан (особливо тих, що в Росії), у деяких депресивних місцевостях Південно-Східної України (наприклад, у Луганській області постійне заробітчанство оцінюють до 15% економічно активного населення), це явище у відповідній частині країни все ж менш поширене [6].

Але ці дані являються неповними, бо в країні відсутня інформаційна база щодо професійно-кваліфікаційного складу економічно активного населення регіонів, його мобільності, точних обсягів внутрішньої та зовнішньої міграції.

Разом із тим повне інформаційне забезпечення є важливою умовою і елементом механізму реалізації державної політики зайнятості, оскільки воно дає змогу простежити структурні зрушення в зайнятості, динаміку трудових процесів, зміни кількісних і якісних показників рівня життя населення. До системи інформаційного забезпечення мають входити дані державної статистики й соціологічних обстежень, що дають змогу оцінити результати державної політики зайнятості, за потреби коригувати та робити обґрунтовані прогнози її наслідків. Основою розробки такої системи мають бути показники та індикатори, відсутність яких призводить до неконтрольованого ухвалення політичних, економічних і соціальних рішень [17].

Що стосується професійної підготовки, то у 2010/2011 навчальному році у середньому по Україні з розрахунку на 10 тис. населення у вищих навчальних закладах навчалось близько 550 студентів. У той же час у навчальних закладах профтехосвіти цей показник складав усього 95 учнів. Отже, на одного випускника із професійно-технічною освітою припадало майже шість із вищою освітою. В окремих регіонах цей показник можна вважати катастрофічним для розвитку економіки (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл працівників за рівнем освіти та по регіонах на 31.12.2011 р., тис. осіб [10]

	Облікова кількість штатних працівників		Із них мають вищу освіту за основними рівнями			
	усього	у % до 2010 р.	неповна та базова вища освіта	у % до облікової кількості штатних працівників	повна вища освіта	у % до облікової кількості штатних працівників
1	2	3	4	5	6	7
Україна	10779,3	98,1	2580,8	23,9	3608,4	33,5
Автономна Республіка Крим	388,1	94,8	91,4	23,5	124,5	32,1
Вінницька	315,8	96,3	81,6	25,8	95,7	30,3
Волинська	207,6	97,8	51,7	24,9	65,6	31,6
Дніпропетровська	954,3	99,9	247,9	26,0	297,1	31,1
Донецька	1,170,2	98,6	310,3	26,5	321,6	27,5
Житомирська	255,7	98,3	66,0	25,8	70,1	27,4
Закарпатська	203,9	96,4	52,8	25,9	64,1	31,5
Запорізька	456,8	95,9	99,2	21,7	141,0	30,9

Івано-Франківська	230,4	97,6	56,8	24,6	84,7	36,7
Київська	382,7	97,8	87,8	22,9	111,6	29,2
Кіровоградська	205,0	96,6	56,0	27,3	58,1	28,3
Луганська	542,8	97,4	142,3	26,2	146,7	27,0
Львівська	568,8	97,9	129,4	22,8	208,6	36,7
Миколаївська	238,9	97,7	58,4	24,5	77,3	32,4
Одеська	514,7	94,4	116,8	22,7	183,4	35,6
Полтавська	371,4	101,0	93,4	25,2	110,3	29,7
Рівненська	222,8	98,6	54,2	24,3	73,8	33,1
Сумська	252,7	97,1	62,0	24,5	79,1	31,3
Тернопільська	183,5	99,1	46,5	25,4	66,0	36,0
Харківська	661,6	98,3	138,8	21,0	263,3	39,8
Херсонська	197,1	96,6	48,9	24,8	59,7	30,3
Хмельницька	248,1	97,9	59,2	23,9	79,1	31,9
Черкаська	266,5	98,1	67,0	25,2	76,6	28,7
Чернівецька	144,9	98,3	33,8	23,3	48,7	33,6
Чернігівська	232,2	97,1	57,4	24,7	65,3	28,1
м. Київ	1278,2	100,4	252,1	19,7	602,8	47,2
м. Севастополь	84,6	99,4	19,1	22,6	33,6	39,8

Так, у Харківській області на одного учня професійно-технічного навчального закладу припадало 14 студентів вищих навчальних закладів, а в Києві відповідно на одного учня – 28 студентів. У сучасних умовах регіональні ринки не потребують таких пропорцій щодо підготовки кадрів. Дефіцит же у кваліфікованих робітниках відчувається саме у сфері виробництва.

Відсутність ефективної та синхронної взаємодії між ринком праці та ринком освітніх послуг призводить до поглиблення проблеми нестачі кваліфікованих працівників в усіх без винятку сферах економічної діяльності. Це спричинює зростання безробіття, і в найбільших обсягах – серед молоді. В Україні рівень безробіття серед молоді у віці 15-24 роки утричі перевищує середньоукраїнські показники. У 1 півріччі 2011 р. (за останніми оприлюдненими даними) він становив 19,4% і зріс проти 2010 р. (у докризовому 2007 р. – 12,5%). Саме тому проблема молодіжної зайнятості є надзвичайно гострою та загрозливою. Щороку до державної служби зайнятості звертається в середньому 5-7% випускників НЗ, які, як правило, не можуть на рівних конкурувати на ринку праці. Серед клієнтів державної служби зайнятості у минулому році були 48 тис. випускників вищих навчальних закладів, 33 тис. –

професійно-технічних навчальних закладів та 6 тис. – випускників загальноосвітніх шкіл.

Фінансування навчальних закладів та установ системи професійно-технічної освіти із державного та місцевих бюджетів, зокрема на її розвиток та здійснення системних реформ, недостатнє.

У майстернях, на полігонах та навчальних господарствах зараз використовується сільськогосподарська та інша техніка, 60% якої відпрацювало вже понад 20 років, 36% функціонує близько 20 років і лише 4% – до 10 років. До того ж, навчальні заклади не мають сучасних підручників та навчальних посібників. Протягом 2000-2011 років планувалося видати 432 найменування підручників, проте видано лише 131, або 30% від запланованого. За останні два роки підручники для навчальних закладів системи профтехосвіти за державні кошти взагалі не видавалися [12].

Отже, сьогодні відсутня ефективна система управління якісними змінами у професійно-технічній освіті на центральному та регіональних рівнях, спостерігається невідповідність функцій та повноважень владної вертикалі щодо профтехосвіти на етапі адміністративної реформи.

Таким чином, стан регіональних ринків праці України характеризується як критичний. Особливе занепокоєння викликає наявність кількісно-якісного дисбалансу між пропозицією та потребою у робочій силі, низького кваліфікаційного рівня шукачів роботи та працюючого населення, а також проблеми зайнятості молоді та інвалідів, працевлаштування в сільській місцевості, неврегульовані внутрішні трудові міграції, високий рівень нелегальної зовнішньої трудової міграції та зростання тіньового ринку праці. Все вищенаведене свідчить про необхідність регулювання регіональних ринків праці та створення додаткових робочих місць для працевлаштування громадян України за місцем проживання.

Покращанню ситуації повинна сприяти Національна тристороння угода про зайнятість і робочі місця, яка визначає пріоритетним завданням у сфері зайнятості підвищення ефективності економіки, покращення інвестиційного клімату, створення нових, збереження та легалізацію існуючих робочих місць, розвиток людського капіталу, здійснення заходів для створення умов до повернення трудових мігрантів як головних чинників зміцнення конкурентоспроможності України [8].

На жаль, нова редакція ухваленого Закону України «Про зайнятість населення», що набуває чинності з 1 січня 2013 р., містить багато недоліків щодо регулювання сфери зайнятості населення, забезпечення його соціального захисту на випадок безробіття, діяльності служб зайнятості.

Визначення найбільш ефективних методів регулювання зайнятості повинно орієнтуватися на сукупність чинників, які притаманні локальному ринку праці. При цьому враховуються інтереси певних територій, окремих галузей і підприємств щодо рівня і посилення державного втручання у ці процеси через відпрацьовані методи узгодження інтересів суб'єктів ринку різних ієрархічних рівнів. У цілому вибір оптимальної політики регулювання ринку праці визначається такими умовами і чинниками [16]:

інвестиційним потенціалом, його відтворювальною структурою;

сукупністю робочих місць і змінами у їх складі під впливом банкрутств, демонополізації виробництва, приватизації власності; демографічними умовами і характером поповнення працездатного населення, зайнятого в економіці й незайнятого, яке прагне працювати;

фондом життєвих благ і рівнем грошових доходів найманого працівника;

якісним складом робочої сили, фінансовими можливостями суспільства, окремих суб'єктів господарювання забезпечити зростання професійно-кваліфікаційного рівня робочої сили.

Основним завданням ефективного регулювання регіональних ринків повинно стати створення задовільних економічних умов для сталого і розширеного відтворення сукупної робочої сили відповідно до потреб кожного регіону, удосконалення методики прогнозування ринку праці з урахуванням регіональних програм розвитку галузей економіки та нового адекватного механізму визначення потреб у підготовці кваліфікованих робітників за державним замовленням.

Для регулювання ринку праці необхідне вирішення основної проблеми – загальнопокращення економічної ситуації та інвестиційної активності капіталу, що дозволить збільшити кількість робочих місць та потребу в робочій силі для отримання більших доходів, підвищення загального добробуту населення.

Для активізації розвитку регіональних ринків праці необхідно:

створити умови для залучення працездатного населення до легальної трудової діяльності на регіональному рівні та підсилити відповідальність за її недотримання;

для зменшення навантаження незайнятого населення необхідно покращити умови для функціонування малого та середнього бізнесу і активізувати самозайнятність населення;

забезпечити адекватність вимог роботодавців рівню оплати й умов праці;

спростити процедуру надання інформаційних і профорієнтаційних послуг населенню щодо існуючих вакансій;

сформувати державний та регіональні банки вакансій для безробітних з урахуван-

ням можливості надання доступного або тимчасового житла як однієї з головних перешкод внутрішньої міграції;

створити умови для підвищення територіальної мобільності населення з метою перерозподілу робочої сили між трудонедостатніми та трудонадлишковими регіонами;

передбачити у програмах реструктуризації галузей та окремих підприємств першочергові заходи щодо сприяння зайнятості населення в регіонах, де спостерігається напруження на ринку праці, а також у містах та районах з моноекономічною структурою виробництва, де має місце високий рівень безробіття;

здійснити заходи щодо перерозподілу зайнятого населення між державним і недержавним секторами економіки у зв'язку зі зміною форм власності підприємств та запровадженням механізму банкрутства;

удосконалити підготовку безробітних під регіональні замовлення підприємств та роботодавців;

створити умови для працевлаштування неконкурентоспроможних верств населення на заброньовані, вільні та новостворені робочі місця; оновити механізми надання дотацій роботодавцям, спростивши процедуру їх отримання; сприяти самозайнятості та організації підприємницької діяльності;

запровадити механізми стимулювання створення робочих місць для окремих соціально-демографічних груп (молоді, жінок, інвалідів, осіб перед пенсійного віку);

розробити заходи зі створення умов для розширення сфери зайнятості сільського населення;

створити умови для мотивації роботодавців для збільшення інвестицій у розвиток професійної освіти та підготовки кадрів (уведення податкових пільг для підприємств, що інвестують кошти у розвиток освіти);

сформувати інформаційну базу даних щодо професійно-кваліфікаційного складу економічно активного населення регіонів;

розробити методику прогнозування потреби економіки у робочій силі за видами економічної діяльності та за професіями, для координації між державними, місцевими органами управління та підприємствами щодо обсягів підготовки кадрів;

зменшити дисбаланс між розвитком ринку праці та ринку освітніх послуг, що призводить до перенасичення ринку праці спеціалістами окремих професій при одночасному дефіциті кваліфікованих робітників.

Визначення даних заходів державного та місцевого регулювання обумовлено особливостями вітчизняного ринку праці: несприятливою демографічною ситуацією; низькою якістю національної робочої сили; слабкою мобільністю робочої сили; неефективною зайнятістю населення; існуванням значного неформального сектору економіки; незначною часткою зайнятих у малому бізнесі; ситуацією в сільській місцевості.

Висновки. Розвиток регіональних ринків праці та підвищення ефективності їх функціонування є запорукою соціально-економічного розвитку регіонів та країни в цілому. Незважаючи на деякі позитивні тенденції, суттєвого покращення на регіональних ринках праці не відбулося. До теперішнього часу в країні не сформовано ефективну регіональну політику, засновану на ґрунтовному аналізі ситуації на ринку праці і можливих перспектив її розвитку, перш за все в регіонах з істотною деформацією структури населення, специфікою соціально-економічного розвитку, переважанням виробництв з високою концентрацією промислових або сільськогосподарських підприємств.

Недостатній розвиток у регіонах нових технологій взаємодії із працедавцями щодо підвищення мобільності робочої сили, малого бізнесу і підприємництва не дозволяє забезпечити високі темпи реалізації регіональної політики регулювання ринку праці. Для нівелювання існуючих проблем зайнятості населення, зниження тривалості безробіття, активізації мобільності населення щодо працевлаштування, зниження тінізації зайнятості необхідна координація державних та регіональних гілок влади, подальше вдосконалення державної фінансово-кредитної і податкової політики, що забезпечує економічну привабливість вітчизняних та іноземних інвестицій у регіони.

Література

1. Біла С.О. Вплив глобалізації на формування диспропорцій регіонального розвитку в Україні / С.О. Біла // Стратегічні

пріоритети: науково-аналітичний збірник Національного інституту стратегічних досліджень. – 2011. – №1(18). – С.13-21.

2. Бражко О. Система регіонального управління сфери зайнятості / О. Бражко // Ефективність державного управління: зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 16/17. – С. 272-278.

3. Брич В.Я. Регіональний ринок праці / В.Я. Брич, І.Б. Шевченко. – Т.: Підручники і посібники, 2003. – 204 с.

4. Демографічна ситуація в Україні у січні-червні 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org/uk/express>.

5. Економічна активність населення у I кварталі 2012 року. Експрес-випуск № 09/2-27/179 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

6. Крамар О. В Україні налічується 13-15 млн. зайвих людей / О. Крамар // Український тиждень, 2012. – № 33 (250) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Magazine/250>.

7. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) / [За ред. Е.М. Лібанової]. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України; Держкомстат України, 2010. – 496 с.

8. Національна тристороння угода про зайнятість та робочі місця від 1 червня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.

9. Праця України у 2011 році: стат. зб. – К., 2012. – 323 с.

10. Приймак В. Регіональні особливості безробіття в Україні / В. Приймак // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 4. – С. 8-13.

11. Про соціально-економічне становище України за 2011 рік: стат. бюл. – К., 2011. – 76 с.

12. Про участь центральних та регіональних органів виконавчої влади, об'єднань роботодавців у формуванні трудового потенціалу держави та професійній підготовці кваліфікованих робітників для сучасної економіки України: матеріали слухань у Комітеті ВРУ з питань науки і освіти 21 грудня 2011 року / [за заг. ред. В. П. Головінова]. – К.: Парламентське вид-во, 2012. – 480 с.

13. Прохоренко Н.С. Міграційні процеси в Україні: особливості міграційної ситуації та політики / Н.С. Прохоренко // Соціопростір: Міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. – 2012. – № 3. – С. 40-45.

14. Регіональний людський розвиток: Стат. бюл. – К., 2011. – 48 с.

15. Соціально-економічне становище України за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/socialno-ekonomichne-stanovishe-ukrayini-za-2011>.

16. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика: навч. посіб. / Д.М. Стеченко. – К.: Вікар, 2001. – 374 с.

17. Транченко Л.В. Програма зайнятості населення як один із механізмів державного регулювання ринку праці / Л.В. Транченко // Сталий розвиток економіки: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 1(11). – С. 38-41.

References

1. Bila, S., O. (2011) Vplyv hlobalizatsiyi na formuvannya dysproportsiy rehional'noho rozvytku v Ukrayini. Stratehichni priorityty. 1(18). pp.13-21.

2. Brazhko, O. (2008) Systema rehional'noho upravlinnya sfery zaynyatosti. Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnya. 16/17. pp. 272-278.

3. Brych, V., Ya., Shevchenko, I., B. (2003) Rehional'nyy rynok pratsi. Ukraine: Ternopil': Pidruchnyky i posibnyky.

4. The State Statistics Service of Ukraine (2012) Demohrafichna sytuatsiya v Ukrayini u sichni-chervni 2012 roku. <http://ukrstat.org/uk/express>. [accessed 10 April. 2012].

5. The State Statistics Service of Ukraine (2012) Ekonomichna aktyvnist' naseleण्या u I kvartali 2012 roku. Ekspres-vypusk. 09/2-27/179. <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [accessed 10 April. 2012].

6. Kramar, O., V (2012) Ukrayini nali-chuyet'sya 13-15 mln. zavyvykh lyudey. Ukrayins'kyy tyzhden'. 33 (250). <http://tyzhden.ua/Magazine/250>. [accessed 10 April. 2012].

7. Libanova, E., M. (eds.), Et. al. (2010) Lyuds'kyu rozvytok v Ukrayini: minimizatsiya sotsial'nykh ryzykiv. Kyiv: In-t demohrafiyi ta

sotsial'nykh doslidzhen' im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy; Derzhkomstat Ukrainy.

8. Liga (2012) Natsional'na trystoronnya uhoda pro zaynyatist' ta robochi mistysya vid 1 chervnya 2012 roku. <http://search.ligazakon.ua>. [accessed 10 April. 2012].

9. The State Statistics Service of Ukraine (2011) Pratsya Ukrainy u 2011 rotsi. Kyiv.

10. Pryymak, V. (2003) Rehional'ni osoblyvosti bezrobittya v Ukraini. *Ukrayina: aspekty pratsi*. 4. pp. 8-13.

11. The State Statistics Service of Ukraine (2011) Pro sotsial'no-ekonomichne stanovyshche Ukrainy za 2011 rik. Kyiv.

12. Holovinov V. P. (2012) Pro uchast' tsentral'nykh ta rehional'nykh orhaniv vykonavchoyi vlady, ob"yednan' robotodavtsiv u formuvanni trudovoho potentsialu derzhavy ta profesiyniy pidhotovtsi kvalifikovanykh robitnykiv dlya suchasnoyi ekonomiky Ukrainy: materialy slukhan' u Komiteti VRU z pytan' nauky i osvity

21 hrudnya 2011 roku. Kyiv: Parlament-s'ke vyd-vo.

13. Prokhorenko, N., Ye. (2012) Mihratsiyni protsesy v Ukraini: osoblyvosti mihratsiynoyi sytuatsiyi ta polityky. *Socio-prostrir*. 3. pp. 40-45.

14. The State Statistics Service of Ukraine (2011) Rehional'nyy lyuds'kyi rozvytok. Kyiv.

15. The State Statistics Service of Ukraine (2011) Sotsial'no-ekonomichne stanovyshche Ukrainy za 2011 rik. <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/socialno-ekonomichne-stanovishe-ukrainiza-2011>. [accessed 10 April. 2012].

16. Stechenko, D., M. (2001) Rozmishchennya produktyvnykh syl i rehionalistyka. Kyiv.: Vikar.

17. Tranchenko, L., V. (2012) Prohrama zaynyatosti naselennya yak odyin iz mekhanizmiv derzhavnoho rehulyuvannya rynku pratsi. *Stalyy rozvytok ekonomiky*. 1(11). pp. 38-41.

Надійшла до редакції 14.03.2012 р.